

WALCHEREN

ONDER

VREEMDE HEERSERS

DOOR

L. W. DE BREE

MET 6 AFBEELDINGEN EN EEN SCHETSKAARTJE

LEIDEN
E. J. BRILL
1945

M 41689

941.4-139
1095/11/46

OPMERKEN BIJLIJSTEL
DONDRECHT

AFGESCHAFEN
O.B. DONDRECHT

INHOUD

INLEIDING	1
DE DENEN OP WALCHEREN.	4
SPAANSE TROEBELEN	15
DE FRANSE OVERHEERSING.	43
HET DUITSE JUK	86

In de zomer van 1924 vierde Middelburg feest. Het was toen 350 jaar geleden, dat de stad door Oranje werd ingenomen. Dit feest was er een, zoals slechts een voorname stad het vieren kan. Op het ruime plein voor het stadhuis werd een abel spel gespeeld; Middelburgs grote zoon, de dichter P. C. Boutens, had er de reizangen voor geschreven.

In de eerste acte klagen de saamgelopen burgers:

O Walcheren, zee-omgorde tuin,
O hof, die sloot in dijk en duin
Uw zee van blonde terwe.
Zou 't pleegkind van Uw overdaad
Door buitenaf gezaaiden haat
In U van honger sterven?

Wij zien Uw dorpen platgebrand,
Uw steeën woest, Uw weide en land
Tot brakke dras verslijken;
De vijand delgt te vuur, te zwaard
Wat nog aan leven bleef gespaard,
De vriend doorsteekt de dijken.

Op 3 October 1944, de dag waarop een andere Nederlandse stad zijn ontzet door het water herdacht, doorstak de vriend opnieuw Walcherens dijken. Tussen één en drie uur des namiddags deden Lancasterbommenwerpers van de Royal Air Force een aanval op de Westkappelse zeedijk. Met bommen van zes ton werd — bij vloed — een gat van bijna honderdvijftig meter breedte geslagen. In grote golven spoelde het water van de Noordzee binnen.

Enkele dagen later meldde de Nederlandse radio-omroep uit Londen, dat de helft van Walcheren onder water stond. Ook werden de dijken ter weerszijde van Vlissingen gebombardeerd.

Een paar etmalen later spoelde het zeewater om Middelburg. Een van de beste en mooiste delen van ons land was hiermede aan de zee prijs gegeven. Walcheren was geofferd voor Europa.

Welke tonelen zich in de October- en Novembermaand in Zeelands tuin afspeelden, bleef aan het overige Nederland voorlopig nog onbekend. Velen begrepen ook niet welk een ontzettende ramp Walcheren getroffen had. Zij, die op het eiland waren opgegroeid, beseften het ten volle: ook op het kleinste plattelandsschooltje van Zeeland, in een stille polder bij de Braakman of op het vergeten St. Philipsland, vertelde de meester, dat Walcherens behoud van het voortbestaan van de Westkappelse zeedijk afhankelijk was. „Die dijk”, zo luidde het verhaal, „had van zilver kunnen zijn; zóveel materialen, zóveel arbeid, moeiten en zorg.” Eeuwigdurende waakzaamheid was geboden, of het zou met het mooie, rijke eiland gedaan zijn. Nu was dit wonderwerk, deze wachter over Walcheren, bezweken, opzettelijk vernield voor de zaak der vrijheid.

In deze zwarte dagen zocht ik troost in een vlucht naar het Zeeuws verleden. Onze historie is er een van rampspoeden. Eeuw na eeuw worstelde het Zeeuwse volk tegen de zee, keer op keer overstroomde het vruchtbare land, waarvoor men zich zoveel getroost had. Maar regelmatig keert in de kronieken ook dit ene zinnetje terug: „**Mer het wert corts daer na weder beverscht.**”

In deze dagen las ik ook de reizangen van Boutens, geschreven voor het openluchtspeel ter herdenking van Middelburgs overgang. Als vanzelf noodden de hier geciteerde regels, die klinken als een oudtestamentische voorzegging, tot het trekken van een parallel: de worsteling om Walcheren in de Spaanse en die in de Duitse tijd. Tussen beide ligt de periode van Franse overheersing, die niet minder punten van overeenkomst vertoont met de jongste geschiedenis van Walcheren dan de Spaanse.

Ook eeuwen te voren hadden vreemden zich van het eiland aan de Scheldemond meester gemaakt: de Denen. Een van hun leiders, Harald, kreeg Walcheren in 841 als leengoed van Lotharius.

In dit opstel zijn achtereenvolgens geschetst de gebeurtenissen op Walcheren tijdens de Deense overheersing, gedurende

de Spaanse troebelen, in de Franse tijd en in de periode van Duitse bezetting.

In geen geval wil dit geschrift de oude stelling verdedigen, dat l'histoire se répète: van een werkelijke herhaling is in de geschiedenis zelden, misschien wel nooit sprake. Op zijn best toont dit boek de constante waarde aan, die Walcheren krachtens zijn ligging heeft in elke strijd om de heerschappij over West-Europa. Daarnaast laat het zien, hoe ons eiland zich steeds heeft hersteld van de ontzettende slagen, die het in bewogen tijden werden toegebracht.

Nederland heeft ten opzichte van Walcheren een ereschuld. Zeelands tuin is in 1944 geofferd voor een vrije vaart naar Antwerpen. Zonder vrije Schelde bereikten de oorlogstransporten het vasteland te traag om een snelle bevrijding van West-Europa te forceren. Iedere Nederlander heeft het bij het vernemen van het bombardement op de Westkappelse zeedijk zo gevoeld.

Sindsdien zijn andere delen van ons land zwaar door de oorlog getroffen, maar nergens werd een gehele bevolking zo radicaal van zijn bestaanmogelijkheden beroofd als op het verdrongen Walcheren.

Het Nederlandse volk noch zijn regering behoeven een aansporing om de ereschuld te voldoen: reeds wordt er hard aan de opbouw van Walcheren gewerkt.

Eens zullen wij het Guicciardini dan ook na kunnen zeggen: „Het land is hier seer vet ende vruchtbaar tot alle landbouwinghe.”

DE DENEN OP WALCHEREN

Toen er zeven eeuwen van onze jaartelling verstreken waren, maakten de lage landen bij de zee voor de tweede keer deel uit van een rijk, dat ver buiten onze grenzen zijn oorsprong vond.

De Romeinen wierpen — bedoeld als heerbanen — de dijken op langs onze grote rivieren en de dreunende stap van hun legioenen weerkaatste tegen de randen der uitgestrekte bossen. Zij bouwden vestingen, die de grondslag werden van enkele onzer oudste steden, zij groeven grachten en stichtten tempels, zoals de Nehalennia-tempel bij Domburg. Zij brachten Germania Inferior in kaart en — wat voor de latere ontwikkeling van deze streken uiterst belangrijk was — zij vestigden zich hier als kolonisten.

Ook werd het land langs de „Germaanse oceaan” het uitgangspunt voor tochten naar Engeland. De Roompot (Romanorum portus) duidt nog de plaats aan, vanwaar de Romeinse schepen zee kozen.

In de derde eeuw trekt de verwoesting over het land. Brandsporen leveren er het bewijs van. Vondsten van Romeins aardewerk en Romeinse munten uit deze tijd zijn hier te lande zeldzaam.

Germaanse stammen verbraken de Rijnlinie, legerplaatsen ten noorden daarvan als Voorburg en Valkenburg, werden opgegeven. Wel heeft de caesar Julianus (355-361) de Chamaven weer over de Rijn teruggejaagd en het castellum Brittenburg bij Katwijk herbouwd om zodoende de vaart op Brittannië te beveiligen, maar reeds veertig jaar later riep Stilicho de legioenen uit het land der Britten en van de Rijn terug. Zij keerden er niet weer.

Twee eeuwen van verwarring en verwildering volgden, West-Europa beleefde zijn eerste structuur-crisis. Dit is de tijd van de volksverhuizingen. Vele van deze verhuizingen zijn niets anders geweest dan ondernemingen van benden avonturiers. De kusten werden onveilig gemaakt door de Saksen en de Chauken. Zij oefenden het piratenbedrijf uit zoals later de Noormannen.

Het zijn voornamelijk de Franken geweest, die zich het ontgonnen land der Romeinse kolonisten toeëigenden. De Franken werden op de duur de grootgrondbezitters, de vrije mannen, die tegenover de tot horigen gemaakte oudere bewoners de positie van aristocraat innamen.

Geleidelijk en zonder zware strijd werden de Nederlanden deel van het Frankische rijk. Slechts de slag bij de Boorne, die Karel Martel in 734 op den Friesen „hertog” Bubo won, getuigt van verzet tegen het opdringen der Franken.

De Frankische heerschappij kende geen ernstige verdrukking, had weinig dat afstoten en afschrikken kon: geen knellende staatsbanden, geen uitbuiting van overwonnen volken, geen bovenmatige lasten. Botsingen tussen Franken en de oudere bevolking ontstonden soms wanneer de eersten aan de laatsten het Christelijk geloof wilden opleggen. De staat bezat het Christendom. Zozeer waren kerk en staat tot een geheel verheven, dat de doop als teken van onderwerping gold en terugkeer tot het heidense geloof der vaders gelijk stond met rebellie tegen het wereldlijk gezag.

Onder Karel Martel's kleinzoon Karel den Grote bereikte het Frankische rijk zijn grootste bloei. Het bleef een staat van eenvoudige structuur, met weinig ambtenaren en een, volkomen aan de omstandigheden aangepast primitief, gedecentraliseerd bestuur: ongeveer vijftig graven leidden als directe vertegenwoordigers van den vorst ieder een gouw. De graaf was regent, rechter en aanvoerder van de heerban in zijn gebied.

Keizer Karel moge zich een burcht gebouwd hebben bij Nijmegen en de stichting bevorderd hebben van een kloosterschool te Utrecht, het westen van ons land had vermoedelijk nauwelijks zijn belangstelling. Op Walcheren of op een van de andere eilanden, die in de vroege middeleeuwen in het Rijn-Scheldegebied ontstonden, heeft hij stellig nooit een voet gezet. Dit oord, bij hoge vloed tot een binnenzee herschappen met hier en daar een vluchtheuvel, waarop de mens en zijn vee zich konden handhaven, bleef een uithoek van Karels uitgestrekt terrein. De meest nabijgelegen cultuurcentra, overigens nog onbereikbaar ver, waren de steden Witla en Dorestad. Een grote voorstelling mag men zich van deze plaatsen niet maken: van Dorestad weten wij, dat het een langgestrekte nederzetting was, omgeven door een vlechtmuur en bestaande uit lemen en

houten huisjes, waartussen enkele grotere gebouwen stonden. De lengte bedroeg ongeveer een kilometer, de breedte slechts honderdvijftig meter.

Voor de spoedige ondergang van het Karolingische rijk zijn twee grote oorzaken te noemen. De opvolgers van Karel den Grote wilden het Frankische erfrecht — verdeling van een nalatenschap in gelijke porties — ook op het rijk toepassen en toonden daarbij bovendien stuk voor stuk een zekere angst dat ze te kort kwamen. Voortdurende broedertwisten tussen de zonen van Lodewijk den Vrome waren het gevolg.

De tweede oorzaak was een uitwendige: de invallen der Noormannen.

De verhouding tussen Karel den Grote en koning Godfried van Denemarken was niet bepaald vriendschappelijk geweest. De Deense vorst wantrouwde den gebieders van het machtige rijk, dat aan het zijne grensde en vele jaren duchtte hij een aanval over de Eider. Tenslotte gaf hij zelf de politiek van gewapende vrede op; een Deense vloot van tweehonderd schepen stevende in 810 langs de Friese kust. Zeeland werd geplunderd. Voor een schatting van honderd pond zilver trokken de Denen weer af.

De Karolingers namen voorzorgen tegen herhaling: aan de Loire, de Garonne en de Schelde bouwden zij een vloot, enkele oude Romeinse lichttorens werden opnieuw in gebruik genomen. Een paar jaar na Godfrieds dood ontstond er een strijd om de troon tussen diens nakomelingen en den zeeschuimer Harald. Bij een rechtgeaarde troonstrijd behoort een pretendent, die de vlucht neemt en in de vreemde gaat intrigeren. Die rol was in dit geval Harald toebedeeld. Hij kwam als een deemoedig vluchteling aan het hof van Lodewijk den Vrome, liet zich dopen en ... ontving een deel van Friesland, n.l. Rustringen bij de Jahdebocht van den keizer in leen. Wie zou de Denen met meer plezier te lijf gaan, indien zij een aanval op de kust ondernamen, dan de man die uit hun midden verdreven was? Het was handig bedacht van den vromen keizer. Allerlei onberekenbare factoren zag hij echter over het hoofd, bijvoorbeeld de mogelijkheid dat Harald achter zijn rug om met Lotharius, een van zijn zonen, ging samenspannen. En dergelijke dingen lagen nu juist in de aard der Noord-Germaanse rovers. Het

waren gevaarlijke heerschappen, deze zeekoningen, die de fami-
lietwisten der Karolingers meesterlijk hebben uitgebuit. Zo-
doende hebben zij de ondergang van het Frankische rijk aan-
merkelijk verhaast.

Over de oorzaken van de wikingtochten zijn de geleerden het niet eens. Beoordelingen of in combinatie worden opgegeven: dynastieke kwesties in het oude vaderland, armoede in eigen land, vérgaande vrijheidszin of wel eenvoudig de lust om handel te drijven met het zwaard op zij.

Reeds eeuwen bestonden er handelsrelaties tussen de landen om de Noordzee. In de achtste eeuw kwamen Noren via de Shetlandseilanden en de Orkaden naar Engeland. Zij ruilden stokvis, huiden en kostbare pelzen voor graan, honig en andere waren. Soms konden deze artikelen geroofd in plaats van geruild worden en dat was natuurlijk wel zo voordelig; dikwijls ook zonder enig risico. Juist de Engelse kust bood mooie kansen aan lieden, die op roof uit waren. Ieren, Angelsaksen en Schotten bevoeren in deze eeuwen de zeeën nog niet. Voor een Noor betekende een eiland of een landtong een vast punt, waarop men de steven richtte. Voor een Angelsaks — de veilige eenzaamheid. Vele kloosters, verzamelplaatsen van middeleeuwse rijkdom, waren op eilanden of vooruitspringende kustgedeelten gebouwd. Hoe gemakkelijk werden zij een prooi van de roofzucht der Noorse barbaren! Na de plundering van de kerk van St. Cuthbert op Lindisfarne (793), kregen zij de smaak te pakken en jaren achtereen leden de Engelse kustbewoners onder de invallen der Noormannen. Intussen bleef de handel ook voortduren. Van de tientallen keren, dat een stapel glanzende pelzen aan de voeten van een Angelsaksischen koning werd gelegd, gewagen de kronieken niet, wél van de ene keer, dat een klooster werd leeggestolen en daarna in vlammen opging. De Noormannen, waartoe men ook de Denen rekent, die voornamelijk langs de Friese kusten opereerden en vandaar het Frankische rijk binnendrongen, zijn door de geestelijken met zwarte kool getekend. Voor een kloosterling was de Noorman de belichaming van het kwaad en het heidendom. In wezen deden deze koene zeevaarders niet anders „dan wat later de Kruisridders in Syrië, de Spanjaarden in Zuid-Amerika, de Hollanders in Indonesië of de Engelschen in China hebben gedaan: zij maak-

ten van hun superieure scheepvaarttechniek en militaire meerderwaardigheid gebruik om handel te drijven, zich schatten te vergaren en gebied te verwerven in streken, die door hun oudere beschaving en hun daaruit voortvloeiende rijkdom zulke rooftochten uitlokten" 1).

Ook het Frankische rijk behoorde tot die gebieden, welke rooftochten als het ware uitlokten. De staat der Karolingers was uitgesproken een continentale staat. Evenmin als de bewoners van Groot-Brittannië waren de Franken zeelieden. Ook te land konden zij zich niet met de Noormannen meten: de taktiek van de laatsten was snelheid en verrassing. De logge, onbeholpen kolonnen van de Frankische weerban, bestaande uit boeren, door hun graaf aangevoerd, moest bijna altijd het onder-spit delven.

Omstreeks het jaar 830, terwijl de zonen van Lodewijk den Vrome tegen hun vader en tegen elkaar intrigeerden, werden de Deense Noormannen in de lage landen bijzonder actief. In Friesland bloeide toen de handel in lakens, ijzersmeedwerk en wijnen. Op wijn, die verwarmde, waren de Noormannen verzot. Een van de belangrijkste handelssteden van het Frankische rijk was Dorestad. In 834 werd het geplunderd en volkomen verwoest. Twee jaar later moesten Witla en Antwerpen er aan geloven. Wie Antwerpen zegt, zegt ook Schelde en Walcheren. Er zijn weinig plaatsen in het boek der historie, waar de een zonder de ander genoemd wordt, om het even of het hoofdstuk handelt over Noormannen, Spaanse troebelen, Fransche overheersing of de Duitse tyrannie. Kort na de overweldiging van Antwerpen zetten de Denen dan ook de voet op Walcherse bodem.

In de vroege middeleeuwen was Walcheren gelegen aan een der belangrijkste waterwegen in de Nederrijnse gewesten, n.l. aan de route van Witla (aan de Maasmond) naar Brugge. Dit eiland moest dus wel rovers trekken. Jammer genoeg is van de landing en van de strijd die daarop volgde, weinig met zekerheid bekend. Het tijdvak van de invallen der Noormannen is het slechtst bekende uit onze historie 2). De bronnen

1) Dr. J. Romein. De lage landen bij de zee, blz. 68-69. Utrecht 1934.

2) Zie hierover: R. C. Boer: De Wikingen in Nederland. Vragen des Tijds, 1924, deel II.

zijn dorre kroniekberichten, die losse feiten vermelden. Van samenhang der gebeurtenissen is zelden sprake. Bovendien — hierop wezen we reeds in het voorgaande — waren de geestelijken, die deze notities maakten, te veel „partij” om enigszins onbevangen over het optreden der Noordgermanen te oordelen.

De Frankische troepenmacht op Walcheren werd aangevoerd door een graaf Eggehard. Aan zijn zijde streed een gekerstende Deen, Hemming genaamd. Hij leidde het leven van een Frankischen edelman en de keizer profiteerde van zijn kennis van Noorse strijdmethoden. Hemming was een broer van — Harald, den zeekoning, die de aanval op het eiland ondernam; dezelfde Harald, die zich eens had laten dopen, om de steun van Lode-wijk den Vrome te winnen. Eggehard zowel als Hemming sneuvelde. Met hen vielen vele aanzienlijken.

Reeds Karel de Grote had met het oog op mogelijke plunder-tochten van de Noormannen de kusten van zijn rijk laten versterken; zijn zoon had dit werk voortgezet. Van een aaneengesloten vestingstelsel — een soort Atlantikwall — was evenwel geen sprake. Slechts op die punten, welke bijzondere aantrekkingskracht op de rovers moesten uitoefenen, waren eenvoudige fortificatiën gebouwd en keizerlijke troepen gelegerd. Zo ook op Walcheren. Hier verrezen drie burgen, n.l. Middelburg, Domburg en Sutburg (Zuidburg = Souburg). Zij droegen het karakter van vluchtburgen, waarbinnen de bevolking van het eiland in tijden van gevaar en onzekerheid bescherming kon vinden.

Zoveel is zeker, dat Middelburg de aanvallen der Wikingen weerstond en dat deze het

„Land, waarop eeuwig komt gevochten
de zee, met luid gedruis...” 3)

na korte tijd weer verlieten.

In de „Zeeuwsche Volks-Almanak” van het jaar 1838 schreef J. Ab Utrecht Dresselhuis een romantisch getint artikeltje over de komst van de Denen in Zeeland. Het feit, dat het toen juist duizend jaar geleden was, dat de Noormannen de lage landen onveilig gingen maken, had verschillende auteurs geïnspireerd tot beschouwingen, informatieve lectuur of zelfs ... dichterlijke

3) Dr. Jan de Vries: De Wikingen in de lage landen bij de zee. Haarlem 1923, blz. 132.

ontboezemingen. In 1834 verscheen van J. H. van Bolhuis: „De Noormannen in Nederland”, een gedegen, maar nu toch geheel verouderd werk. Tien jaar later publiceerde Mr. A. F. Siffié een bundel „Nieuwe Gedichten” 4) die opende met een klein epos: „De Deenen in Walcheren ten jare 838”. (In tegenstelling tot de moderne geschiedschrijvers, die 837 opgeven als het jaar van de inval op Walcheren, namen de historici van de 19e eeuw vrij algemeen aan, dat het eiland in 838 geplunderd werd.)

Ab Utrecht Dresselhuis heeft het — ook in *Vaderlandsche Letteroefeningen* verschenen — dichtwerk van Siffié gebruikt voor zijn artikel; hij citeerde er verschillende strophen uit en paraphraseerde andere. Hij gevoelde sterk de behoefte om zijn werk in de *Volksalmanak* als historisch pretentieloos aan te dienen en deed dit, door den oude abt Vertot aan te halen, die de gebeurtenissen van zijn tijd verhaalde: „moitié d’après le peu qu’il en savoit, moitié d’après son imagination.”

Niettegenstaande de verontschuldiging van den schrijver, dat zijn relaas slechts voor de helft op kennis, voor de andere helft op verbeelding berust, meen ik de inhoud kort te mogen naverellen, omdat de verbeelding hier geen grillige fantasie, maar het ver-beelden was van toestanden, die mogelijk niet in feite, maar zeer zeker in wezen historisch waar zijn geweest.

Toen op het eind van de zevende eeuw Willebrord naar Walcheren kwam om van de Friezen christenen te maken, vernielde hij, naar Jacob van Maerlant heeft verteld, bij Westkapelle een Mercuriusbeeld. Het beeld der goden, dat de heidenen in hun ziel ronddroegen, heeft hij niet kunnen stukslaan. Onder Frankische dwang liet het volk zich dopen. Maar toen kort na de dood van Karel den Grote een Utrechtse bisschop het verre Zeeland op een rondreis bezocht, was het oude geloof en waren de oude onchristelijke zeden nog niet afgezworen. Zo ontdekte de goede herder op Walcheren, dat een van de aanzienlijken, stammend uit een vorstengeslacht, een zedeloos huwelijk had aangegaan: om vreemde smetten uit zijn nakomelingschap te weren, was Poppo getrouwd met zijn zuster Durfa. Op bevel van den bisschop was de echt ontbonden. Poppo kon hierin niet berusten en zon op wraak. In Bjorn, een Deen, die zich een tijdlang als christen gedroeg, om van het nieuwe geloof te

4) Mr. A. F. Siffié: *Nieuwe Gedichten*, tweede deel, Middelburg, 1844.

profiteren, vond hij een bondgenoot. Op de Asenberg, een heuvel in de bosrijke streek ten zuiden van Domburg, kwamen de aanhangers van de twee opstandelingen bijeen. Zij zwoeren de Franken van hun grond te zullen verdrijven en aangezien zij dit niet alleen konden, riepen zij de hulp in van de Denen, die het vorige jaar Antwerpen hadden geplunderd en die sindsdien in het gebied van de beneden-Schelde rondzwierven.

Boven op de heuvel stond Durfa in het kleed van priesteres; naast haar de man, die een zwijn aan de goden ging offeren.

Kort na de nachtelijke bijeenkomst op de Asenberg landden Haralds Denen (de schrijver spreekt abusievelijk over Ragnar) op Walcheren. Toen Eggehard en Hemming met hen in een strijd op leven en dood gewikkeld waren, viel de bende van Poppo het Frankische leger in de rug aan. Nu vluchtten de christenen naar de Middelburg, waar „graaf Eggehards beminnelijke dochter Adelheide” vernam dat haar vader in de slag gebleven was.

Nu de Franken in de kleine burg bijeen gedreven waren, probeerde Bjorn, hen ook uit dit bolwerk te verdrijven. Maar hij slaagde daarin niet. Anderzijds zagen de Franken geen kans om van Middelburg uit het eiland te heroveren. Ze zaten als ratten in de val. Gelukkig daagde spoedig ontzet. Lippold van Borssele, een man die op Zuid-Beveland een zelfde positie bekleedde als Eggehard op Walcheren, landde met versterkingen op de Haaimangronden in het zuidoosten van Walcheren. Hier, tussen de stroompjes de Arne en de Welzinge rekenden de christenen met de heidenen af. Na een spannende phase kregen Lippolds troepen de overhand. Nu wisten de Denen wel wat hun te doen stond: liever een vlucht mét de buit naar hun snelvarende schepen, de snekkjurs, dan een nutteloos verzet tot het uiterste. Bij de Asenberg sneuvelde Poppo; zijn zuster doodde zich met het offerzwaard. Het christenheer zong het Kyrie Eleison.

De „beminnelijke Adelheide” trouwde met Lippold.

Wat kan er historisch waar zijn van dit verhaal, dat ontstaan is uit gegevens van verschillende kroniekschrijvers en aangevuld werd door de fantasie? Waar is ongetwijfeld, dat vele kustbewoners van de Nederrijnse gewesten de heidense Denen volstrekt niet hebben gezien als rovers en plunderaars, maar juist als bondgenoten in de strijd tegen invloeden der christelijk-Frankische cultuur. Van een vrijheidslievende bevolking, nauwe-

lijks een mensenleeftijd gekerstend en gewoon om alle wettelijke banden uitsluitend als vrijheidsbelemmering te zien, viel niet anders te verwachten. Al is het niet met feiten aan te tonen, toch mag men veilig aannemen, dat er op Walcheren inderdaad een groep van ontevredenen is geweest, die zich bij de landing in 837 aan de zijde van Harald hebben geschaard. Walter Vogel⁵⁾ en Jan de Vries⁶⁾ nemen aan, dat de Friese kustbewoners herhaaldelijk gemene zaak hebben gemaakt met de Denen; een reden te meer om de kern van het verhaal van Dresselhuis als geloofwaardig te beschouwen.

In 840 stierf Lodewijk de Vrome. De zoons, die het keizerlijk gezag van hun vader nauwelijks ontzien hadden en elkaar voortdurend bedrogen en belaagden, ontketenden een troonstrijd, die de Frankische staat noodlottig moest worden. In een groot deel van het rijk werd Lotharius als vorst erkend en door dit succes aangemoedigd, liet hij weldra aanspraken gelden op het hele Frankische gebied. Zijn broers Karel en Lodewijk besloten gemeenschappelijk voor hun rechten op te komen. Terwijl de eerste met een leger de Seine overstak in de buurt van Rouaan, trok de laatste over de Rijn. Tegen een verenigd Frans en Duits leger kon Lotharius niet op; hij werd verslagen. Deze nederlaag schakelde hem weliswaar als mede-pretendent niet uit, maar bewees toch dat hem de kracht ontbrak om het hele rijk onder zijn scepter te verenigen.

In de keuze van middelen om een bepaald doel te bereiken was Lotharius consciëntieus te werk gegaan. Thans begunstigde hij Denen en Noormannen, die bereid waren om de kust van West-Frankenland te bestoken. Op zijn verzoek tastte Harald de Seine-monding aan. Hij deed het grondig. Nog hetzelfde jaar volgde de beloning: Harald werd met Walcheren en „omliggende streken” beleend (841). Hoogstwaarschijnlijk zijn met de „omliggende streken” alle eilanden tussen Maas en Schelde bedoeld.

Helaas is van het Deense bewind over Walcheren zo goed als niets bekend. Uit de omschrijving van het in leen gegeven ge-

5) Walter Vogel: Die Normannen und das Fränkische Reich bis zur Gründung der Normandie. 799-911. Heidelberg 1906.

6) Dr. Jan de Vries: De wikingen in de lage landen bij de zee. Haarlem 1923.

bied, kan men alleen opmaken, dat Walcheren het belangrijkste was.

De West-Frankische kroniekschrijver Prudentius uitte zijn verontwaardiging over de misdaad van Lotharius: hoe kon deze een Deensen rover, door wiens toedoen aan het rijk zoveel schade was berokkend, belonen? Hoe konden landen en volken der christenen onder het bestuur gesteld worden van heidenen, die het christelijk geloof haatten en verfoeiden?!

Lotharius' politiek verdiende deze afkeuring ten volle. Reeds het volgende jaar bleek, dat er op de trouw van Harald niet te rekenen viel. De zeekoning zou zijn leenheer steunen in de strijd tegen Karel den Kale, maar nog vóór de slag begonnen was, nam Harald de vlucht.

Ongetwijfeld heeft hij zich op Walcheren als zelfstandig vorst gedragen. Naar schatting bezat hij tussen vijftig en honderd schepen, die in het gunstige jaargetij, bemand met circa vijfduizend man, op roof uittrokken. Deze vloot ondernam een aanval op Quentowic aan het Kanaal en plunderde ook het mondingsgebied van de Theems. Met de komst der najaarsstormen keerden de rovers in de krekken der Zeeuwse stromen terug. De mannen vertoefden dan in hun winterkwartieren en brachten leven en drukte in het anders zo stille land achter de duinen.

Uit de mededelingen der annalen van Fulda blijkt, dat Harald kort na 842 gestorven is. Met het einde van dezen rustelooze zeeschuimer en intrigant valt dat van de Deense heerschappij over Walcheren samen. Aanwijsbare sporen heeft de korte regering van Harald niet nagelaten. Waarschijnlijk verlieten bij de dood van hun leider diens volgelingen het Zeeuwse land, om zich bij andere wikinggroepen aan te sluiten. Zijn enigen gebleven? Er is dikwijls beweerd, dat de bevolking van Westkapelle van de „Noormannen” afstamt. Het is waar, dat de Westkappelaars in gestalte en gelaatsuitdrukking, in taal, zeden en gewoonten van de andere bewoners van Walcheren afwijken. De wetenschap heeft dit aangetoond — en wie Walcheren kent, kan het ook zonder haar wel vaststellen. Wie zal ons na meer dan duizend jaar in deze zaak nog zekerheid verschaffen! De periode van de invallen der Noormannen blijft nog altijd vol vermoedens, waarschijnlijkheden en vraagtekens.

Literatuur:

- R. C. Boer: De Wikingen in Nederland. Vragen des Tijds 1924, deel II.
- I. H. Gosses: Deensche heerschappijen in Friesland gedurende den Noormannen-tijd. (Verhandelingen Kon. Akad. v. Wetenschappen, afd. Letterk. 56).
- Dr. J. Huizinga: Burg en kerspel in Walcheren. (Mededeelingen der Kon. Akad. v. Wetenschappen, deel 80 serie B).
- Dr. H. Prutz: Staatengeschichte des Abendlandes im Mittelalter. Berlijn 1885.
- Dr. J. Romein: De lage landen bij de zee. Utrecht 1934.
- Mr. A. F. Siffié: De Deenen in Walcheren ten jare 838. In: Nieuwe Gedichten, 2e deel, Middelburg, 1844.
- J. Ab Utrecht Dresselhuis: Het jaar 838 of De Deenen in Zeeland. (Zeeuw-sche Volks-Almanak, 1838).
- Walter Vogel: Die Normannen und das fränkische Reich bis zur Gründung der Normandie. 799-911. Heidelberg 1906.
- Dr. J. de Vries: De wikingen in de lage landen bij de zee. Haarlem 1923.

SPAANSE TROEBELEN

Het wapengekletter der invallende Denen was verstomd. Het hart van den boer klopte rustiger. Hij ploegde en bouwde aan Walcherens dijken.

Reeds in de twaalfde eeuw was het eiland door zware zee-weringen beschermd. De landbouw floreerde en de paarden, op Walcheren gefokt, werden ver daarbuiten om hun goede eigenschappen geroemd.

Op de plaats, waar uit noordelijke en noordwestelijke richting twee lage ruggen samen kwamen — om dan verenigd naar het zuidoosten verder te gaan — werd in de tiende eeuw een grafelijke burcht gebouwd: de oorsprong van Middelburg. Later stichtten de Norbertijnen hier een abdij. Zo werd de plaats van stonde af aan een militair, administratief en cultureel centrum.

Zeeland over de, of zoals men gewoonlijk zei: bewesten Schelde, behoorde tot het leengoed van den Vlaamsen graaf. Later werd de graaf van Holland voor dit gebied weer leenman van zijn Vlaamsen ambtgenoot. Nog later besloten de gezagsdragers tot verdeling van de inkomsten uit de Zeeuwse eilanden. Herhaaldelijk werd er om het bezit van Walcheren, de Bevelanden, en Wolfaartsdijk gestreden. Twee keer landde een Vlaams leger op Walcheren. De eerste keer werd het bij Westkapelle verslagen, de tweede maal drong het door tot voor Middelburg, dat enige tijd — maar tevergeefs — belegerd werd. Ook vernemen we van een slag bij Baarland (Zuid-Beveland), waarin de Vlamingen alweer het onderspit dolven.

Waar ging het in deze kleine burenruzietjes eigenlijk om? De eerste daad van grote politiek der Hollandse graven was de verovering van de Maasmond geweest. Nu probeerden zij ook de andere waterpoort aan de Noordzee in hun macht te krijgen: een riviertoel aan de Scheldemonde moest een voordelig zaakje zijn.

De graven van Vlaanderen van hun kant deden het mogelijke, om de Scheldevaart vrij te houden. Vrij van tolheffing en vrij